

GA 202. Most između svetske duhovnosti i čovekovog fizičkog (1920.)

Čovek u njegovoj povezanosti sa kosmosom, tom II

Dornach, 27. novembra 1920. Drugo predavanje

Sadržaj predavanja

Trostruka fizička, mentalna i duhovna struktura čoveka u vezi sa svetskim razvojem i uslovima društvenog života - Trostruki oblik čoveka (glava, grudi, ekstremiteti) - Trostruka struktura Duše (mišljenje, osećanje, volja) - Trojstvo Duhovno (budno, sanjanje, spavanje) koji odgovaraju lepoti, mudrosti, snazi, kao i duhovni život, pravni život, ekonomski život – sloboda, jednakost, bratstvo.

Od juče smo opet s izvesne tačke gledišta raspravljali o vezi između čoveka i prošlosti i budućnosti, uzimajući za osnovu ono što se otkriva u spoljašnjem ljudskom obliku, glavnom organizmu koji smo prikazali ukazujući na prošlost, član organizma koji ukazuje na budućnost, a zatim ritmički organizam, pluća i srce, koji na pravi način pripada sadašnjosti. Na prvom mestu, da bismo sutra mogli da zaokružimo sav ovaj kompleks činjenica, želimo da sagledamo drugi aspekt čoveka, najnutarniji, duhovni.

Kao što u fizičkom čoveku razlikujemo tri člana, glavu, ono što je obrazloženo u ritmičkom sistemu, organizam udova, možemo razlikovati i tri člana u duši. Možemo ukazati na mišljanje ili imaginaciju, osećanje, volju, i na izvestan način imamo veze sa ovom trostrukom strukturom u duši, baš kao što to činimo u fizičkoj, imamo veze s drugom trostrukosti koju smo upravo spomenuli. Zatim se može istražiti svaka od ove tri veze u odnosu na celokupni stav ljudskog bića u konfiguraciji kosmosa. Na prvom mestu ćemo ukazati na **život ideja**. Ovaj život ideja ili misli, razmišljanja, je nesumnjivo ono što ima najodređeniji unutrašnji efekat na ljudsko biće. Život ideja je ono što, s jedne strane, vodi čoveka u kosmos, a s druge strane, u njegovo unutrašnje biće. Kroz život ideja čovek se upoznaje s pojavama u širokoj sferi kosmosa. Kao što smo juče videli, podrazumeva sve što treba shvatiti kao iskonsko tlo iz kojeg nastaje formiranje njegove glave. Ali, s druge strane, čovek svoje misli i ideje vraća u sebe, čuva ih kao uspomene. Gradi svoj unutrašnji život prema ovim idejama. Ovaj život ideja, ovaj život misli, prvenstveno je vezan za ljudsku glavu, on ima svoj organ u glavi. I iz ovoga se već na izvestan način može zaključiti da je sudbina života ideja povezana sa sudbinom glave. Kako glava ukazuje na prošlost, mi, takoreći, duhovno nosi mentalne klice u formiranje glave koja se rađa u fizičko postojanje, a ova nam činjenica ukazuje da i mi donosimo život ideja kao takvih još iz prenatalnog postojanja. Ali postoje i drugi razlozi za tako adekvatan sud o životu ideja. Naš život ideja je, želeo bih da kažem, najdefinisaniji deo naše duše. To je nešto najokruglije u našoj duši. To je takođe ono što sadrži elemente koji su suštinski strani našoj individualnosti ovde u fizičkom svetu.

Uzmite ono što nalazimo u sebi kao matematičke istine ili možda kao istinu logike. Ne možemo dobiti matematičke istine iz spoljašnjeg posmatranja da bismo ih proverili, ali trebamo da proverimo istinitost matematike, razvijajući istinu geometrije iznutra. U nas

je istina, na primer Pitagorina teorema, ili da su tri ugla trougla sto osamdeset stepeni. Takve istine možemo da simbolizujemo kada nacrtamo odgovarajuće figure, ali ih ne demonstriramo na tabli, već kroz unutrašnju percepciju formiramo ono što se u našoj imaginaciji meša kao matematika. I ima još mnogo toga što se meša sa našom imaginacijom na ovaj način. A mi znamo ove matematičke istine jednostavno zato što smo ljudi. Čak i kada bi hiljade, milioni ljudi došli i rekli: Pitagorina teorema nije tačna – mi bismo, kao pojedinci, kroz unutrašnju percepciju znali da mora biti istinita. Odakle ovo dolazi? To je zbog činjenice da mi prvo ne razvijamo život ideja u fizičkom, poput života osećanja i volje, već ga **svojim rođenjem unosimo** u naše fizičko postojanje. Ono što sam upravo rekao, a što se može, želeo bih reći, već pročitati o čoveku kroz stvarno posmatranje ovog bića, za duhovnog istraživača se izražava na sledeći način. Pretpostavimo da čovek napreduje k takozvanim imaginativnim idejama. Od čega se sastoji ovaj imaginativni život duše? Sastoji se od življenja u slikama, ali u slikama koje nam se ne saopštavaju preko spoljašnjih čula. U običnom spoljašnjem životu mi opažamo spoljašnje objekte preko naših čulnih organa. Slike su nam date kroz naše oči i uši, a mi ih sažimamo kroz misao. U **imaginativnom razmišljanju** je drugačije. Tu imamo slike, ako smo propisno pripremljeni, bez spoljašnje percepcije. One nastaju u nama, rekao bih, ali ne prestajemo da se pitamo da li se na pravi način uzdižemo do imaginativnog života duše. **Razmišljamo o unutrašnjim slikama**, baš kao što razmišljamo o spoljašnjim slikama kada opažamo spoljašnje objekte. Ali prvo što doživljavamo kada razvijamo imaginativno mišljenje, ono što doživljavamo kada mislimo, kada u potpunosti proniknemo u svoju dušu mišlju, ali u isto vreme nastaje slika iz života, prethodno nije ništa prisutno. Prethodno je da slike iz života pre našeg rođenja ili začeca dolaze pred naše duše. Sadašnji život se na izvestan način pojavljuje pred Imaginacijama tek kasnije, posle dužeg perioda navikavanja, i to nikako sa takvom jasnoćom i definicijom kao što je život koji je postojao pre rođenja, pre začeca. Ta činjenica je potpuni dokaz da ako zanemarimo percepciju predmeta, [- dakle u Živom razmišljanju u slikama -], ova misao u početku može da nam pokaže samo **slike prošlosti**. U onome što nam ove slike pokazuju, **imamo nešto kosmičko iz našeg predsmrtnog života**. Ovo i mnoge druge stvari pokazuju kako je **život ideja ono što u početku donosimo kao silu** iz našeg prenatalnog života.

Samoposmatranje, ako se sprovodi samo na nepristrasan način, pokazuje nam da se **život osećanja** malo po malo razvija u fizičkom. Ne možemo na isti način prožeti svoja osećanja onim što je definisano kao matematika, kao što su ideje. Sve što razvijamo u smislu osećanja, moramo razvijati od detinjstva, ali samo od detinjstva kroz život od rođenja. Što smo više iskusili od rođenja, to je naš emocionalni život bogatiji. Osoba koja je prošla kroz velike patnje i teške udarce sudbine ima drugačiji emotivni život od površne osobe koja je tako lako prošla kroz život. Sudbonosni događaji u životu nas pripremaju za emotivni život. Odjednom se pojavljuje matematički sud koji prodire u našu imaginaciju. Ne možemo isto tako iznenada razviti osećaj. Osećanje se polako razvija u životu i samo je nešto što raste s nama, što učestvuje u celom našem procesu rasta u fizičkom životu.

A **život volje** je nešto sa čim smo u početku malo upoznati, kosmos u početku povezuje. To je ono što pulsira iz neodređenih dubina naše duše. Kroz svoja dela mi svakako nosimo život volje u kosmos; ali razmotrite razliku između povezanosti s kosmosom kroz život ideja i povezanosti s drugima kroz život volje. Mi smo povezani s

kosmosom kroz život ideja kada izađemo u zvezdanu noć i, takoreći, imamo kosmos ispred sebe u slici, grlimo ga u svojim mislima. I mi to možemo osetiti. S druge strane, koliko je mali deo radnje koji odvajamo od našeg elementa volje i smeštamo u kosmos! To, pre svega, svedoči o tome da je element volje ukorenjen u čoveku na sasvim drugačiji način od duševnog. Uporedite element volje posebno s imaginativnim elementom kao i s osećanjem. Element imaginacije, kada smo dovoljno budni, povezuje nas s celim kosmosom odjednom. Element osećanja je još uvek živ. Živite sporo ili brzo kao što se naš život koji nam je suđen odvija između rođenja i smrti. Ali to je nešto što nas povezuje sa kosmosom, iako na manje intenzivan način i takođe manje obimno od života ideja. Zamislite samo koliko je univerzalno ljudski biti povezan sa kosmosom kroz život ideja: troje ljudi izlazi u noć obasjanu zvezdama; stoje na jednom mestu, svo troje imaju istu kosmičku sliku oko sebe, svi vide istu stvar, a kada nauče da ovu sliku sumiraju mislima, moguće je da će svo troje imati istu sliku umreženu u isto vreme.

Sa emocionalnim životom je drugačije. Uzmimo čoveka koji je svoj život proveo prilično nepromišljeno i površno, izlažući se najviše zvezdanom svetu noći; i uporedimo šta takav čovek oseća kada noću izađe i vidi nebo išarano zvezdama s onim što drugi oseća kada jednog popodneva prošetava s osobom koju je ranije pomalo poznavao, moć kroz koju je doveden do dubokih pitanja sudbine i života, u diskusiji koja traje satima, koja traje sve dok zvezde ne zađu. Pretpostavimo da u vreme kada nebo lepo sija u zvezdama, prijatelji se zbliže, i pretpostavimo da je ta osoba umrla godinama nakon što je to prijateljstvo umrlo i da je poprimilo najrazličitije konfiguracije, baš kao zvezdano nebo. Kakva će se osećanja u njemu možda pojaviti kao rezultat iskustva prijateljstva! Tamo osećanja već izlaze u kosmos, ali se gase prema životu koji je proveo od rođenja. **Misli izlaze u kosmos kroz ideje**, jer smo rođeni kao ljudi i rođenjem uneli nešto duhovno i duševno u naše fizičko postojanje. **Kroz osećanje, unutrašnji život duše izlazi stvarima kosmosa**, ali samo u skladu a onim što se dogodilo u samom ovom fizičkom životu.

Pokušajte da završite ono što ću vam reći suzdržano, moći ćete da kažete sebi: Život ideja se dovodi u fizičko postojanje kroz rođenje; razvijamo emocionalni život između rođenja i smrti; ali kako je malo onoga što izlazi iz nas u kosmos delovanjem naših nagona volje! Kako malo ulazi u kosmos ono što izvire iz naših nagona volje! - Ovde imamo posla s nečim što izgleda primitivno pred osećanjima, a još više pred životom ideja. Duhovni istraživač može objasniti razloge za to kada se okrene intuiciji; tu dopire do impulsa volje. U trenutku kada se uzdigao do intuicije kroz unutrašnji razvoj duše, kada je sve ostalo ugašeno u njegovom duševnom životu, istina da njegov sadašnji život delovanja nije pred njim, već je nešto veoma značajno. Njemu se ne pojavljuju njegova dela kao prvo iskustvo intuicije, već sve ono što mu njegova dela mogu ponuditi kao sudbine, kao seme sudbine za budućnost. U budućnosti, sve što se čini intuiciji je prvi utisak o tome šta može da bude od nas, budući da smo prošli kroz toliko dela koja ne možemo sami da vidimo, čije se klice pojavljuju pred našim dušama. Iz ovoga sledi **da je život volje ono što nosimo kroz smrt, što ukazuje na budućnost**. Dakle, možemo shematski reći: ako ostanemo s fizičkim, imamo ljudsku glavu, ritmična pluća i ljudsko srce, ljudske udove. Ljudska glava nam pokazuje šta nosimo sa sobom iz prošlosti. Ritmički čovek nas upućuje na sadašnjost između rođenja i smrti. Čovek udova nam ukazuje na budućnost; iz ovoga razvijamo glavu kasnije, u kasnijem životu.

Ako pogledamo dušu, onda imamo život imaginacije koja nas upućuje na prošlost, život osećanja koji upućuje na sadašnjost, život volje koji upućuje na budućnost.

Videli smo juče da je ljudska glava povezana sa periferijom, sa celim kosmosom, a da su ljudski udovi povezani sa zemljom. Tako je i sa dušom. Život ideja povezan je sa kosmosom, život volje sa zemljom, a ritmički život, element osećanja koji posreduje između njih dvoje, jeste upravo ravnoteža između to dvoje, između nebeskog i zemaljskog. Takođe smo istakli da je od davnina, zbog instinktivnog poznavanja iskonske mudrosti, ono što zemlja radi na ljudskim udovima samo omekšavano kosmosom i njegovim dejstvom, što smo nazivali snagom. A ono što se kod čoveka izražava u formiranju glave, koja je kosmička, ali omekšana zemaljskim stvarima, od starine se naziva lepotom, a ravnoteža između njih dvoje, koja živi u ritmičkom čoveku, naziva se mudrošću. Ali iste oznake su primenjivane i na imaginativni život, za koji se u smislu drevne misteriozne mudrosti smatra da je prožet principom lepote, emocionalni život, za koji se smatra da je prožet mudrošću, životom volje, koji je veruje se da je prožeta mudrošću i veruje se da je prožeta snagom.

Sada možemo gledati i na duh čoveka kao što gledamo na fizičko telo i dušu. I ovde imamo pred sobom trojni duh čoveka. Moramo da govorimo samo o tri stanja duše. Prvo možemo da razlikujemo šta nam duh pokazuje, želeo bih da kažem u svom punom osvetljenju, kada smo potpuno budni. Duh možemo posmatrati u drugim stanjima kada sanjamo između budnosti i spavanja, a možemo posmatrati duh kada je u dubokom snu, nesvestan za zemaljski život. Ovo je trostruki um: **budnost, sanjanje i spavanje.**

Uzmimo budan život. Budni život je kao da je u stvarnosti pre nego što je nepristrasno posmatranje sasvim jasno, zreliji život čoveka, je ono što vodi u fizičko postojanje. Iako se ne pojavljuje odmah, ono je najsavršenije, najzrelije, to je ono što ima jer se rađa kao čovek. Dakle, možemo reći: budan život nas vraća u prošlost; život spavanja – naravno, u početku izgleda čudno kada se za život spavanja kaže da nas upućuje na sadašnjost, ali je tako. U određenom uzrastu možete vrlo jasno videti kako život spavanja ukazuje na sadašnjost. Dete, vrlo malo dete, spava, još nema pun budni život. Tek kada prošlost uđe u dete, počinje budan život. Ali sadašnjost je život spavanja; a to što prelazimo iz budnog stanja u život spavanja je zbog činjenice da naš prenatalni život, naša prošlost, seže u sadašnjost. Sadašnjost nas samo obrazuje da sanjamo život. A život spavanja, je onaj za koji živimo u sadašnjosti oni još uvek uopšte ne pripadaju, što je povezano sa našim životom volje, to je ono najnesavršenije u nama što još nije usavršeno; to je ono što formira budućnost u nama, ono što ukazuje na budućnost. Dakle, duh pripada prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Prošlost kroz budni život, sadašnjost kroz život spavanja, budućnost kroz život snova.

	Prošlost	Sadašnjost	Budućnost
Fizičko	Glava čoveka	Ritmično	Udovi čoveka
Duša	Imaginacije	Osećajni život	Voljni život
Duh	Budni život	Život sanjanja	Spavanje
	Lepota	Mudrost	Snaga

Možemo imati ova tri stanja, ova tri različita nivoa ljudskog bića s prošlošću, sadašnjošću i stavljajući budućnost u kontekst kosmosa. Što se tiče fizičkog, već smo to uradili juče. Rekli smo: Svo formiranje glave povezano je s onim što se desilo s Zemljom kroz prethodne uslove na Saturnu, Suncu i Meseću. Ljudsko biće s udovima svedoči da se u čoveku razvija nešto što se još ne može dovršiti na zemlji. Bilo je zabavno kada sam pričao o stanju Venere, gde ljudski razvoj ide sasvim drugačijim tokom nego na Zemlji. **Na Veneri**, rekao sam, da će čovek u sredini svog života da izgubi glavu. Čovek izlazi iz svojih udova a ponovo izrasta druga, što sam pomislio da bi nekome to moglo biti veoma pogodno u ovom trenutku, ali to jednostavno sada ne može da bude slučaj. Ovde se danas moramo zadovoljiti jednom glavom, jer ljudska bića s udovima imaju sklonost da postanu glave, ali to može biti samo kada prođu stanje između smrti i novog života izvan zemaljskog carstva. Ali ovaj čovek s udovima ukazuje na ono što fizički postajemo kroz stanja Jupitera, Venere i Vulkanu. Dakle, glava pokazuje na Saturn, Sunce, Mesec; ljudsko biće sa udovima ukazuje na budućnost na Jupiteru, Veneri, Vulkanu. Ritmični čovek ukazuje na prisustvo zemlje.

Imaginativni život nas ne vraća tako daleko kao Glava. U izvesnoj meri, glava je morala da bude prisutna u kosmosu pre nego što je mogla da predstavlja. Ona nam ukazuje samo na Sunce i Mesec. Život volje nas upućuje na budućnost, na Jupiter i Veneru. A emotivni život opet pripada sadašnjosti.

Sada dolazimo do duhovnog. Tu imamo budni život i život spavanja. Budan život samo ukazuje na evoluciju Meseca; tamo je bila imaginacija. Budni život je nasleđe stare Mesečeve evolucije, imaginativnog prikaza Mesečeve evolucije. Tokom evolucije Sunca nije bilo stvarnog života ideja. Život sanjanja nas upućuje na stanje Jupitera. Posle Jupiterovog stanja, ono što se danas kreće u snu poprimiće spoljašnje oblike; u venerinom stanju ono što je stanje volje poprimiće spoljašnje oblike. A udovi, kao što je već rečeno, poprimaju spoljašnje oblike kroz tri sledeća stanja Zemlje. Tako vidimo da se ljudsko biće može pripisati kosmosu prema telu, duši i duhu.

Glava	Predstave – Budni život	Život spavanja	Čovek udova
Saturn	Jupiter	Jupiter	Jupiter
Sunce	Sunce	Venera	Venera
Mesec	Mesec		Vulkan

Opet, u odnosu na budni život, spavanje i san, situacija je takva da se, u smislu drevne mudrosti, smatra da budan život ima lepotu i mudrost sna. Snaga se pripisuje životu iz snova. Iz sna nosimo snagu za život. Iskonska mudrost se uglavnom zasnivala na takvim stvarima, koje su izvedene iz konteksta života.

Ali sada možemo primeniti na ljudski život ono što razvijamo iz duhovne nauke kroz trostruko ljudsko biće. Možda možemo početi od duha i zapitati se: kako se čovek postavlja u spoljašnjem životu ako želi da sagleda spoljašnji život s jasnim idejama? Možete preneti život ideja u svojoj glavi u spoljašnji svet. Iz budnog stanja možete svojom imaginacijom prodreti u svoj spoljašnji život. Ovo je poseban način da se bude

aktivan u spoljnom svetu, da se u njega pronikne životom ideja. Sve što se dešava na ovaj način spada u posebnu oblast duhovnog života.

Pređimo na okolnosti koje nastaju kroz život, s jedne strane, emotivni život, ali to je život iz snova u duhu; Kakav je ovaj život iz snova? Da, samo proučavajte život i osetićete rad života iz snova, sanjajućih osećaja, među ljudima. Molim vas da budete oprezni kada sklapate prijateljstva, kada razvijate osećanja ljubavi između sebe i druge osobe; Zar ne znaš da ne možeš biti budan na isti način kao kad razmišljaš o Pitagorinoj teoremi? Ako dobro ispitajte iskustva, moraćete da kažete sebi: stanje koje doživljavate iznutra kada se sprijateljujete s ljudima, kada radite ovo ili ono za nekoga iz sklonosti, zaista je uporedivo sa životom iz snova. Pronalazite **život iz snova u onim osećanjima koja vladaju od osobe do osobe** u spoljašnjem životu.

To je život koji i mi živimo u većoj meri **u razvoju pravnog života. Tamo je čovek nasuprot čoveka.** Generalno, ljudska bića moraju pronaći pravi odnos. Svoje posebne odnose pronalazimo kada volimo jednu osobu, mrzimo drugu, sprijateljimo se sa jednom, ne osećamo miris druge itd. To su posebni uslovi koji se tu i tamo javljaju različito. Ali ljudski život na zemlji je moguć samo ako svi ljudi mogu sa svima da stupe u određene odnose, koje možemo opisati kao **političke, državne, pravne.** Njima ne upravlja isti budni život koji prožima život, njima upravlja život iz snova, sanjajući osećaji. A mi smo pred **pravnim životom** kada **čovek inkorporira drugi član, ovaj sanjajući život, u spoljašnji svet.**

A šta se dešava kada uključite sneni život? Posmatrajte miran život: gladni ste, ili zabavljate se s zlatnim prstenom s draguljima, potreban vam je svezak lirskih pesama, ukratko, imate potrebu. Zadovoljni ste drugima. Ali sada vas pitam: možete li ovo zanemariti, kao što ignorišete svoja prijateljstva ili pravne odnose? Niko ne može. Pojedinaac može da živi život iz snova u pogledu pravnih odnosa; ne može se vršiti inspekcija ekonomskih uslova, **mora se družiti sa drugima.** Ono što jedan ne zna, drugi može znati. **U udruženju** nestaje svest pojedinca. Postoji nešto što se u potpunosti dešava u nesvesnom i može se desiti samo ako pojedinačna osoba to ne može ignorisati, već **dozvoli svojoj svesti da se potopi u onu asocijaciju. Tu imamo ekonomski život.**

Duhovnim životom upravlja društvena budnost, pravnim životom društveno sanjanje; u savremenim parlamentima skoro noćna mora, što je i san. Ekonomski život se meša sa društvenom neaktivnošću, i tamo gde život ljudske duše prvo nestaje u nesvesnom, **ljubav se mora širiti preko asocijativnog života. Ljubav, koja je dobrovoljni element, bratstvo mora prevladati u ekonomskom životu. Sloboda** je element budnog života, **bratstvo** element života iz snova u društvenom. A između njih dvoje stoji ono u kome su svi ljudi **jednaki, jednakost,** u kome se razvijaju kao jednaki, u kome jedan nestaje svojim budnim životom, koji je samo određen odnosom jednog prema drugom, sanjajućeg elementa života.

Tako se **ono što je u ljudskom biću, rekao bih, uliva u ono što je društveni život**; i zaista ne postoji drugi način razumevanja društvenog života osim da se razjasni **šta teče od pojedinačnog ljudskog bića do ovog društvenog života**.

1. Duhovni život: društvena budnost
2. Pravni život: društveni sanjanje
3. Ekonomski život: Živite društveni spavanje

Tabela 3

Sada smo ponovo sa određene tačke gledišta shvatili ljudski kontekst s kojim želimo sutra dalje da nastavimo. Ali razmislite kako ove stvari zapravo izgledaju ljudima koji su danas u fokusu. Ljudsko biće sadašnjosti može početi da čita moju teozofiju, na primer. Ovo je nešto što izgleda pomalo paradoksalno u poređenju s onim što smo naučili. Nekome se možda neće svideti ono što je predstavljeno na početku, ali može se nastaviti s čitanjem drugih knjiga i videti šta je u dubljoj teozofiji. Tada ćete videti da jedno podržava drugo, da jedno dodaje drugo, da su stvari dobro utemeljene. Ili, naprotiv, možete pogledati „ključne tačke“. U početku se može reći: još uvek ne vidim da društveni organizam mora biti podložen trojnoj strukturi. - Dodajte sada sve što smo već prikupili sa najrazličitijih gledišta, da iznova i iznova proverimo kako ovaj društveni život zaista mora da podleže trostrukoj strukturi.

Misli, kao i mi, o samom čoveku, o njegovim duhovnim stanjima, iz ovog duhovne trostrukosti dolazi se do društvene trostrukosti. Još jednom, jedno vodi drugom. I, naravno, mnogo više bi se moglo dodati onome što je ovde već sastavljeno; sve više bi se opravdavao zahtev trostrukog formiranja društvenog organizma. Ali uporedite ponašanje naših savremenika s onim što sam upravo rekao. Kako se oni vrlo često približavaju onome što želimo da dopre do njih kroz ovu antropozofsku duhovnu nauku? Ne znam kako stvar stoji, i ne želim da govorim ovde jer je previše obavezujuće, ali mi je nedavno rečeno da je na predavanju **dr Boosa** on mislio da sam teolog iz Bazela, ako je drugačije, možete povremeno da me ispravite, pitati su istog čoveka koji me je intenzivnije napadao da li je već slušao moja predavanja. Pa se kaže da je odgovorio, čuo je jedno, možda dva. - Pa, to je primer mnogih. U ovom trenutku ljudi se osećaju kao da slušaju predavanje ili da pogledaju knjigu i pročitaju nekoliko stranica. Posle toga, međutim, duhovna nauka i sve što je u vezi s njenim društvenim posledicama, ne sudi; jer duhovna nauka zahteva potpuno drugačiji odnos od bilo čega što takvi ljudi tvrde. Takvi obučavaju one koji su im povereni bez duhovne nauke, koliko je to moguće, a sami sebe obučavaju bez duhovne nauke, a onda dođu i na trenutak zabeleže. To jednostavno ne funkcioniše tako, radi se zapravo o tome da duhovna nauka zaista prožme ceo naš obrazovni sistem i da ono što je antropozofski prožeto zameni ono što je postalo bezduhovno tokom poslednjih nekoliko vekova. Važno je da na to obratimo pažnju, da bar sami znamo šta je potrebno. Duhovno-naučnom razvoju nikada ne može biti od koristi, čak i ako se ovde ili tamo može desiti iz ovih ili onih razloga da neko bude uvučen u jedno predavanje, jer ova vrsta znanja uglavnom neće rezultirati ničim drugim, već da dotično lice razuvereno. Duhovna nauka mora da se sprovodi tako da joj put bude utaban u celokupnom obrazovnom sistemu, u celokupnom životu sadašnjosti. To je, naravno, ono što otežava put duhovne nauke, što nam, s druge strane, nameće

neophodnost i obavezu da se, kada se uhvatimo za nit, da onda čitavo svoje biće posvetimo ovoj duhovnoj nauci.

Nažalost, **ova uključenost celokupnog ljudskog bića u Antropozofsko društvo** nije uvek bila kultivisana. Čovek mora stalno da podseća na to, jer se ljudi ponekad stide da priznaju da su bili antropozofi. – Želimo da održimo predavanje ovde ili tamo, ali reč „teozofija” ili „antropozofija” ne treba pominjati; on samo mora biti antropozofski, ali ne i "antropozofski" da bi se nazvao, ili "antropozofski pokret" ili "teozofija" itd. Što se tiče euritmije, takođe smo doživeli da ljudi traže da se ona uvede u škole, ali ne smeju da kažu odakle dolazi. Hoćeš, to je narodni izraz, da „proturiš” nešto ovde ili tamo. Dopusćajući tome da teče, izbegavajući da se potpuno upustimo u to, ne napredujemo, ali nam sa svih strana dolaze stvari koje zaista proizilaze iz stava sadašnjosti i zapravo su kulturološke drskosti. Nedavno je **gospođa Bauman**, nastavnica valdorfske euritmije, napisala veoma lep članak za švajcarske ženske novine o euritmiji kao pedagoškom alatu. Esej je takođe ponovo štampan; ali kada je pomenuta Antropozofija ili čak moje ime, urednici su to pažljivo prečitali. Ove stvari pokazuju da se duhovno znanje može koristiti, ali u današnjem svetu laži, neko bi želeo da ima ovo duhovno znanje bez moći koje će morati da nosi ovo duhovno znanje na osnovu sadašnje potrebe.

Samo Antropozofsko društvo je odgovorno za dobar deo toga što izazvano ovim „prepuštanjem”, povlačenjem pre potpunog ulaska. Mora da onaj koji pristupi ovom antropozofskom duhovnom znanju i s matematičkom jasnoćom vidi kako stvari vode jedna do druge, treba da izađe iz stvari i da nađe hrabrost i snagu za sebe, da ovaj cilj uđe u ceo svet. Zaista nikakva usluga nije pružena čovečanstvu, kada zadrhti od punog ulaska, a ovaj puni ulaz se u nekom trenutku mora naučiti od protivnika.

Potpuno su kompromitovani, potpuno su posvećeni opoziciji!

Iznova i iznova se može doživeti kako nam se zamera svaka teška reč koja se mora istrgnuti iz nužde. U poslednje vreme su mi zamerili što sam **grofa Kejzerlinga** nazvao onim što jeste, što sam rekao da je lagao! Svako ko kaže da sam počeo sa Hekelom treba samo da pročita komentare na Geteove naučne spise; videće odakle sam krenuo, takođe u svom pisanju, a laže kada kaže da sam krenuo od Hekela jer sam u svom životu jednom napisao pamflet o Hekelu. Unutrašnje veze su kap po kap, kao što su od nečuvanog Keiserling. Ovi prazni ljudi imaju veliku publiku, publiku koja ne mora ni o čemu da razmišlja, ali kada ih pogledate oni odustaju.

Ali potrebno je da se konačno vidi da kada se na našem tlu izgovaraju teške reči, istrgnute iz nužde; da za ove teške reči zaista nema saosećanja, ali tada neko ne treba da dođe i da kaže da je to učinjeno u nedostatku ljubavi. **Treba li voleti ljude koji lažu i tako predstavljaju put istine?** I stvari se moraju posmatrati sa ove tačke gledišta. **Svako ko smatra da smo preoštri u polemici neka se okrene ne nama, već napadačima.** Jer ako se nasilno okrenemo napadačima, to će malo pomoći; ali će biti beskorisno ako nekoliko njih ostavimo na miru **u neophodnoj odbrani.**